

Tarım Sektöründe “Dalında Satış Yöntemi” İle İmzalanan Forward Sözleşmelerin VUK ve TFRS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Öğr. Gör. Fırat ALTINKAYNAK

Sakarya Üniversitesi Karasu MYO.

faltinkaynak@sakarya.edu.tr

Özet

Gelişen piyasaların getirmiş olduğu farklı yatırım fırsatları, birçok finansal riski de beraberinde getirmektedir. Tarım sektöründe gerek spekülasyon gerek risk yönetimi için yatırım yapılan forward sözleşmeler, tek taraflı vazgeçilemez ve devir edilemezler. Bu yönüyle forward sözleşmeler şirketlere borç yükümlülüğü ve alacak hakkı gibi sorumluluklar yüklemektedirler. Bu çalışmada; forward sözleşmeler, VUK ve TFRS çerçevesinde değerlendirilerek, hangi hesaplarda izlenebileceği gösterilmeye çalışılmış ve şirketlerin mali tablolarının şeffaflığı adına, bu sözleşmelerin muhasebe kayıtları ile mali tablolara yansıtılarak, bu tablolarda mutlaka raporlanması gerektiği amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Sektörü, Forward, TMS ve TFRS

Jel Sınıflandırması: M 410.

Accounting Of The Forward Contracts Which Signed Method Of “Selling On The Branch” In Agricultural Sector On Scope Of IAS and IFRS

Abstract

Different investment opportunities that have brought growing markets bring many financial risks too. Forward contracts which invested in for speculation or to risk management in the agricultural sector, inalienable and not transferable from one-sided. In this sense forward contracts encumber as debt obligations and commercial claims to company. In this study; forward contracts, evaluated on scope of IAS and IFRS, have tried to show which can be observed of accounts and these contracts should always be reported in the accounting systems for transparency of financial statements on the companies.

Keywords: Agricultural Sector, Forward, IAS, IFRS

Jel Code : M 410

Giriş

Sürekli bir devinim halinde gelişen ekonomik, siyasal ve teknolojik koşullar ile küreselleşen dünya pazarları tüm piyasaları etkilemiş ve bu pazarlar sektörel farklılık arz etse de dünya tek bir Pazar haline gelmiştir. Bir yandan zorlu rekabet şartları, bir yandan siyasal kararların getirdiği uluslararası riskler ve bir yandan da mevsimsel hareketlerin ve değişikliklerin taşıdığı büyük riskler; özellikle tarım sektöründe gün yüzüne çıkmaktadır. Günümüzde gerek büyüyen ekonomi karşısında küçülmemek, gerekse çağa ayak uydurabilmek adına tarım sektöründe faaliyet gösteren şirketler, maruz kaldıkları hayati riskleri önleyebilmek için farklı finansal araçları kullanabilmektedirler. Ortaya çıkan bu finansal araçlar, finans dünyasında risk yönetim anlayışının gelişmesi ile tüm dünyada ciddi anlamda talep görmektedir.

Günümüzde tüm dünya piyasalarında tutunan ve piyasalardaki arz ile talebi gittikçe büyüyen türev araçlar içerisinde yer alan forward sözleşmeler, özellikle yatırımcılara piyasada oluşabilecek riskleri karşı tarafa aktarma imkânı sunar. Tarım sektöründe hammadde veya emtia üzerine yazılan bu sözleşmeler hem spekülasyon hem de riskten korunma gibi iki ayrı amaca hizmet etse de; bu durum piyasa ve zaman temelli oluşabilecek risklerin daha kolay yönetilebilmesini sağlar, yapılan spekülasyonla piyasadaki fiyat dalgalanmalarının önüne geçer, geleceğe yönelik yatırım tahminlerini yönlendirir ve böylelikle bir yandan piyasada yatırımcıları korurken, bir yandan da piyasa hacmini genişletir. Bu sözleşmeler, bir yandan riski yönetmek, kar marjını arttırabilmek gibi birçok ihtiyaca cevap verirken; bir yandan da bu sözleşmeler muhasebe sisteminde kayıt, takip ve dolayısıyla denetlenebilmek gibi bazı büyük sorunları da beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma ile; özellikle günümüz tarım piyasasında sıkça kullanılan, “Dalında-Bahçede-Tarlada Satış” yöntemi ile yapılan forward sözleşmelerin yapısı, uygulamadaki yeri, muhasebe kayıtları örneklendirilerek, tarım sektöründe bu sözleşmelerin nasıl izlenmesi gerektiğine değinilmiş, bu sektördeki şirketlerin mali tablolarındaki şeffaflığın yakalanması amaçlanmıştır.

1. Literatür

İnsanoğlunun yaratılışı ile başlayan tarımsal faaliyetler ve bu faaliyetlerin ortaya çıkardığı tarım sektörü, yaratılıştan bugüne kadar dünyanın en önemli ve stratejik sektörlerinin başında gelmektedir. Zira sektörler bazında incelendiğinde; bugün ülkemiz, 5 tarımsal üründe dünyanın en büyük üreticisi, 23 tarımsal üründe ise ilk 5 üretici ülke arasındadır. Günümüzde ülkemizdeki tarım ekonomisi, yüzde 2.4 pay ile Avrupa'nın en büyük, dünyanın 7.nci en büyük tarımsal ekonomisidir. Bu nedenle, tarım, Türkiye ekonomisinin geleceği için kilit sektör konumunda olmasına rağmen; dünya

tarımsal ürün ihracatından aldığımız pay ise yalnızca yüzde 1'dir (www.egiad.org.tr).

Tüm sektörler ve ürün grupları karşılaştırıldığında, tarım ürünleri fiyat oynaklıklarının(volatilitite), arz ile talep kaymalarının en sık yaşandığı sektörlerin başında gelmektedir. Tarım ürünleri, nitel ve nicelik olarak iklim, spekülasyon, çevre ve saklama koşullarından doğrudan etkilendiklerinden dolayı tarımsal malların fiyatları, arz miktarına bağlı olarak sürekli dalgalanma göstermekte ve fiyatta yaşanan bu değişimler risk algılamasını arttırmakta ve tarımsal piyasalarda istikrarsızlığın oluşmasına yol açmaktadır(Deniz M,Özçelebi O, Hobikoğlu E. 2012,s.166-185). Öte yandan, tarım ürünlerinde üretimin mevsimsel dalgalanma göstermesine karşılık tüketiminin sürekliliği, tarım ürünlerinin arz ve talebi arasındaki uyumsuzluğun temel kaynağıdır. Bu sorunların çözülmesi ve arz ile talebin birbiriyle uyumlaştırılması amacı, spot ve vadeli işlemlerin yapıldığı piyasaları ortaya çıkarmıştır (www.gtb.gov.tr).

İngilizce kökenli olan ve Türkiye'de değişikliğe tabi tutulmadan İngilizce'deki şekliyle kullanılan "Forward"; "belirli bir miktar ve kalitedeki para, döviz, altın, mali araç ve diğer türev ürünlerin önceden belirlenen fiyatla, gelecekteki bir tarihte, borsa şeklinde organize olmayan bir piyasada alım ve satımını kapsamına alan teslim amaçlı bir vadeli işlem. Forward, risk yönetiminde kullanılan riski devretme ve kar amaçlı bir vadeli işlem. Risk yönetimi açısından forwardın önemi, gelecekle ilgili belirsizlikler ile riskin azaltılması yoluyla firmaların nakit akışlarına düzenlilik kazandırmaktır (R. Örten ve İ. Örten, 39.).

Bu vadeli işlemlerin doğduğu ve geliştirildiği forward piyasaların tarihi çok eski çağlara kadar gitmektedir. İlk türev sözleşmelerin, M.Ö. 1750 yılında, Mezopotamya'da kil tabletlere yazıldığı bilinmektedir. Kayıtlardaki ilk vadeli işlem sözleşmeleri ise, Eski Yunan filozofu Thales'in kışın, bahardaki zeytin hasılatı için yağhanelerle yaptığı, günümüzdeki forward ve opsiyon sözleşmelerine benzeyen pazarlıklardır. Türev piyasaların var olması için temel koşul; piyasada konu olan mal ya da finansal varlık fiyatlarının bir risk transferi gerektirecek kadar değişken olmasıdır. Tarımsal ürünler bu nitelikte olduğu için, ilk türev araç piyasaları bu alanda kurulmuştur. Dolayısıyla forward sözleşmeler, tarihte ilk rastlanan vadeli sözleşmelerdir (Oral ve Kayacan, 1998: 26-27) .

Forward işlemler, genellikle her tür malla ilgili olarak yapılabilir. Bu nedenle, yapıldıkları ürünlere göre çeşitlere ayrılabilirler. Bununla birlikte, piyasalardaki forward işlemler; döviz forward sözleşmeleri, faiz forward sözleşmeleri ve ticari mal forward sözleşmeleri olmak üzere üç grupta incelenmektedir.

-*Döviz Forward İşlemleri*; dövizin, ulusal para karşılığında, gelecekte belirli bir tarihte teslim edilmek şartıyla, alımı ve satımı için bugünden yapılan sözleşmelerdir. Bu piyasalara forward döviz piyasaları denir. Vadeli döviz piyasaları, genellikle, ileri bir tarih için, piyasadaki işlemcilerle bugünden döviz kuru garantisi sağlar. Bu nedenle, eğer bir ihracatçı forward döviz kurunu garantilemek isterse, bu işle uğraşan bankalar veya broker’larla sözleşme yapabilir. Böyle bir sözleşme, belli bir tutar dövizin, belirli bir tarihte, belirlenmiş bir kurdan, belirlenmiş bir dövize çevrilmesini garanti eder. Bu sözleşmeler, ihracatçı ve ithalatçılara, gelecekteki tarihlerde yapacakları teslimat, tahsilat ve ödemelerde, fiyat değişimlerinden doğan risklerden korunma olanağı sağlar (Kurtcebe, 2015: 29).

- *Faiz Forward İşlemleri*; Forward sözleşmelerinin ikinci türü, faiz forward sözleşmeleridir. Genellikle, vadeli sözleşmeler döviz üzerine yapılırken, faiz riskinden korunmak için de vadeli sözleşmeler yapılabilir. Bu sözleşmeler, faiz forward sözleşmeleri olarak tanımlanmaktadır. Faiz forward sözleşmelerini yapanların amacı, kendilerini gelecekteki faiz değişimlerine karşı korumaktır. Burada kredi kullanan işletme, kendisini gelecekteki faiz artışlarına karşı korumaya çalışırken, kredi veren taraf ise, gelecekteki faiz düşüşlerine karşı korunmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, faiz forward sözleşmelerinde taraflar, belli tutardaki anaparaya, belirli bir süre için uygulanacak olan faiz oranı üzerinde anlaşırlar. Bu orana da forward faiz oranı denir (Ceylan ve Korkmaz, *a.g.e.*, 368-369).

- *Mal veya Emtia Forward Sözleşmeleri*; bu sözleşmeler bir malı, gelecekteki bir tarihte, sözleşme tarihinde saptanan belirli bir fiyattan tarafları bu malı almaya ya da satmaya zorunlu kılan sözleşmelerdir. Teslim tarihi, yeri, mal miktarı, niteliği ve sözleşmenin fiyatı, sözleşme yapıldığı sırada ilgili taraflarca belirlenir. Belirlenen bu vadeye, malın teslim yerine, koşuluna ve fiyatına hem satıcı hem de alıcı sözleşmenin vade tarihinde uymak zorundadır. Bu sözleşmelerin tarafları büyük ölçüde üreticiler olmakla beraber, son kullanıcılar ve mal ticareti yapan satıcılar da olabilir. Bu sözleşmeler, değişken fiyat riskini veya piyasa riskini azaltmak, ortadan kaldırmak ve spekülasyon amacıyla kullanılmaktadır. Sözleşmeye taraf olan satıcı, çeşitli nedenlerden dolayı gelecekte fiyatların düşmesi riskine karşı önlem almaktayken; sözleşmenin diğer tarafı olan alıcı ise, gelecek dönemde fiyatların yükselmesine karşılık önlem almak amacıyla bu sözleşmeleri imzalamaktadırlar. Dolayısıyla sözleşmenin vadesi geldiğinde spot piyasadaki fiyata göre, taraflar açısından kar veya zararın oluşup oluşmadığı anlaşılır ve bu sözleşmeden doğacak kar ya da zarardan, taraflardan biri kar ederken, diğeri zarar etmektedir (Ceylan ve Korkmaz, *a.g.e.*, 368-369).

2. Forward Sözleşmelerin Yapısal Özellikleri ve Muhasebe Kayıtları Açısından Analiz

Forward sözleşmeler, hem yapısı hem işleyişi hem de yüklediği sorumluluk açısından, opsiyon, future ve swap gibi diğer türev araçlardan çok

farklıdır. Bu farklılıklardan hareketle forward sözleşmelerin özelliklerini şu şekilde maddelendirebiliriz.

1) Forward sözleşmeler muhasebesel açıdan tıpkı senete bağlanmış borç-alacak gibi, bu sözleşmeye taraf olanlara karşılıklı olarak alacak hakkı ve borç yükümlülüğü getirir. Bu nedenle, sözleşmenin vade tarihi dolmadan ve yükümlülüğü yerine getirilmeden bir tarafın isteği ile bu sözleşme bozulamaz. Sözleşmenin feshi ancak tarafların karşılıklı olarak anlaşmalarıyla mümkün olabilir. Dolayısıyla forward sözleşmeler, taraflara borç yükümlülüğü ve alacak hakkı doğurduğundan, işletmelerin finansal durum tablolarında gösterilmesi uygun görülür.

2) Forward sözleşmelerde diğer türev araçlarda takas kurumunda yapılan günlük hesaplaşmalar yoktur. Bu sözleşmelerde muhasebesel kayıtlar iki ayrı zamanda yapılır. Bunlardan biri sözleşmenin doğduğu zaman, bir diğeri de sözleşmenin yükümlülüğü vade bitiminde yerine getirildiği zamandır.

3) Forward sözleşmeler sonucunda tarafların elde edeceği kâr veya zarar tutarları ancak sözleşmenin vade sonunda belli olur. Bir taraf kâr ederken diğer taraf zarar edecektir. Bu yönüyle forward sözleşmeler, yeni bir risk kaynağı olamazlar, sadece var olan risklerin aktarılmasına aracılık ederler. Dolayısıyla sözleşme sonunda taraflardan biri kar etmişse; diğeri bu sözleşmeden zararla çıkacaktır. Vade sonunda yapılacak muhasebe kaydında taraflardan biri sözleşmeden doğacak kârı, özkaynaklar grubunda direk kar olarak raporlarken; diğer taraf ise doğacak zararı aynı şekilde özkaynaklar grubunda özkaynakları azaltacak zarar olarak raporlamaktadır.

4) Forward sözleşmesindeki finansal varlığın özellikleri, miktarı, fiyatı, teslim yeri, teslim şartları, ödeme tarihi ve ödeme yöntemi gibi tüm ayrıntılar taraflar arasında serbestçe belirlenebilir. Dolayısıyla muhasebesel açıdan bu sözleşmeler tıpkı tarafların kendi istekleri ve şartları doğrultusunda aralarında imzaladıkları ticari borç-alacak senetlerinin yapısıyla örtüşmektedir.

5) Forward sözleşmeler, vadeli işlem sözleşmeleri olarak kabul edilmekte ve vadede herhangi bir sınır bulunmamaktadır, bir dönemi kapsayabileceği gibi birden fazla döneme de uzayabilir. Dolayısıyla muhasebesel açıdan bu sözleşmeler vadelerine göre, sözleşmeden doğan alacak hakkı cari dönem içerisinde ise dönen varlıklar hesap grubunda, cari dönemden sonraki dönemlerde ise duran varlıklar hesap grubunda raporlanabilir. Aynı şekilde karşı taraf için ise cari dönem içinde borç yükümlülüğü doğuyorsa kısa vadeli yabancı kaynaklarda, sözleşmenin vade tarihi cari dönemden sonraki dönemlerde borç yükümlülüğü ise uzun vadeli yabancı kaynaklarda raporlanır.

6) Forward sözleşmeler, tıpkı bonolar gibi nama yazılıdır, tıpkı alacak senetleri gibi devir edilemez.

7) Future, opsiyon ve swap sözleşmelerine taraf olan takas kurumu ve bu kurumun taraflara uyguladığı kurtaj veya marjin uygulaması forward sözleşmelerinde bulunmamaktadır. Dolayısıyla herhangi bir komisyon gelir-giderleri kaydı gerektirmez.

8) Forward sözleşmelerde, diğer türev araçlarda olduğu gibi belli bir aracı kurum yoktur. Tamamen karşılıklı güvene dayanan, birbirini tanıyan iki taraf arasında imzalanır.

9) Bu sözleşmelerde, sözleşmenin yapıldığı tarihteki ve sözleşmede belirlenen fiyattan alım satımın yapılması zorunludur.

10) Uygulamada forward sözleşmeler işletmelerin ana faaliyetlerinin konusu olan alım satım işlemlerinden doğarlar. Bu yüzden burada sözleşmeden doğan alacak hakkı, “Ticari Alacaklar” grubunda, borç yükümlülüğü ise “Ticari Borçlar” hesap grubunda raporlanmalıdır. Sözleşmeden doğan borç ve alacak yükümlülüğü kesinlikle, “Diğer Alacaklar, Diğer Borçlar veya Mali Borçlar” gibi hesap gruplarında raporlanması uygun düşmeyebilir.

11) Tüm diğer türev araçlar belli bir borsada alım satıma konu olup, organize piyasalarda işlem görürken; forward sözleşmeler iki taraf arasında serbestçe imzalanır ve tezgahüstü piyasalarda işlem görmektedir.

2. Finansal Riskten Korunma Amaçlı Edinilen Forward Sözleşmelerin “TMS41 Tarımsal Faaliyetler” - “TMS39 Finansal Araçlar” - “TMS18 Hasılat” – “TMS2 Stoklar” Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi

Küreselleşen finansal piyasalar ile mali tablolara yansıyan yakınsama ihtiyaçları, mali tabloların karşılaştırılabilirliğinin önemini her geçen gün arttırmaktadır. Özellikle işletmeyle ilgisi olan tüm taraflar için mali tabloların şeffaflığı büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla işletmelerin yapmış oldukları ve işletmeye yükümlülük veya hak getiren tüm ticari işlemler mali tablolarda açık bir şekilde gözükmelidir. Çünkü bu şirketin halka açılımı, devri veya başka bir şirketle söz konusu olduğunda, söz konusu taraf şirketin mali tablolarından şirketin tüm iç yüzünü görebilmelidir. Forward sözleşmeler tamamen tarafların, finansal riskten korunma ve spekülasyon yapmak amacıyla imzaladıkları, taraflara kesin borç yükümlülüğü ve alacak hakkı doğuran vadeli alım-satım sözleşmeleridir.

Forward sözleşmelerin tüm bu özelliklerinden dolayı, şirketlerin ve bu şirketlerin mali tablolarının şeffaflığı adına; bu sözleşmelerin getirdiği borç yükümlülüğü ve alacak hakkı şirketlerin gerek VUK(Vergi Usul Kanunu) gerekse TFRS kapsamındaki bilançolarında görülebilmeli ve izlenebilmelidir. Buradan hareketle aşağıda yapılacak örnekteki muhasebe kayıtları, hem vergi usul kanununa hem de uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uygun olarak yapılacaktır.

Tarım sektöründe imzalanan forward sözleşmelere, gerek ürün özellikleri gereği "TMS 41 Tarımsal Faaliyetler", sözleşme özellikleri gereği "TMS 39 Finansal Araçlar" ve gerekse satıştan doğan gelir açısından "TMS 18 Hasılat" standartları açısından bakılacak olursa;

- "TMS 41 Tarımsal Faaliyetler" Standardına Göre;

Tarımsal faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi için ya da bir diğer deyişle aktifte alınabilmesi için aşağıdaki 3 koşulun oluşması gerekir (TMS 41, md.10);

- a) İşletmenin, söz konusu varlığı geçmiş olayların sonucu olarak kontrol etmekte olması,
- b) Varlığa ilişkin gelecekteki ekonomik faydaların işletmeye aktarılmasının muhtemel olması,
- c) Varlığın gerçeğe uygun değerinin veya maliyetinin güvenilir olarak ölçülebilmesi.

Buradan hareketle canlı varlıklar gerçeğe uygun değerinin tespiti halinde bu değerle değerlendirilecektir. Canlı varlık veya tarımsal ürüne ait aktif bir piyasa var ise bu piyasadaki ilgili varlıkların alım-satımı sırasında oluşan değer (fiyat), ilgili canlı varlığın gerçeğe uygun değerini ifade eder. (TMS 41 md.17).

Tarım sektöründe de olsa forward sözleşmeler "TMS 39 Finansal Araçlar" standardı kapsamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, uluslararası muhasebe standartları kapsamında finansal riskten korunma (hedge) muhasebesinde, finansal riskten korunma aracı ile finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerin kar veya zarardaki etkileri muhasebeleştirilir. Finansal riskten korunma amaçlı edinilen türev finansal araçlar, finansal riskten korunma amacıyla elde edilmiş ise, finansal riskten korunma ilişkisinin çeşidine göre, muhasebeleştirilme esasları değişmektedir (TMS 39, md:85). Bunlar:

- *Piyasa Değeri (Gerçeğe Uygun Değer) Riskinden Korunma Amaçlı Muhasebeleştirme:* Finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin yeniden ölçülmesinden veya söz konusu finansal riskten korunma aracının defter değerine ilişkin yabancı para kur farkından kaynaklanan kazanç ya da kayıplar, kar ya da zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, finansal riskten korunma konusu kalemden kaynaklanan ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen kazanç veya kayıp, finansal riskten korunma konusu kalemin defter değerine yansıtılır ve kar veya zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, finansal riskten korunma konusu kalem maliyeti üzerinden ölçülmüş olsa dahi geçerlidir(TMS 39, md:89).

- *Nakit Akış Riskinden Korunma İşlemleri Muhasebesi:* Nakit akış riskinden korunma işlemi, finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kayıpların etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir

içerisinde muhasebeleştirilir ve finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç ya da kaybın etkin olmayan kısmı kar veya zararda muhasebeleştirilir (TMS 39, md:95)

- *Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma Muhasebesi:* Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler, net yatırımın bir parçası olarak muhasebeleştirilen parasal kalemlere ilişkin finansal riskten korunma işlemleri de dahil olmak üzere, nakit akış riskinden korunma işlemlerine benzer şekilde muhasebeleştirilir. Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir ve finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı kâr veya zararda muhasebeleştirilir(TMS 39, madde 102).

Riskten korunma amaçlı türev araçları değerlemeye tabi tutarken, korunma amacının göz önünde bulundurulması gerekir. Şayet sözleşme nakit akış riskini ve döviz cinsinden net yatırım riskinden korunmak amacıyla yapıyorsa, sözleşme sonucunda ortaya çıkacak kazanç ya da kayıp tutarının işleme konu olan finansal kararın sonuçlarını düzeltmede kullanılacak biçimde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Sözleşmeye spekülasyon veya fiyat riskinden korunmak amacıyla taraf olunması halinde ise ortaya çıkan kazanç ya da kayıp tutarının, içerisinde bulunulan dönemin sonuç hesaplarına aktarılması gerekir (Kaygusuzoğlu, 2011: 25-2).

Forward sözleşmenin doğduğu ticari işlem tarihi; şirketin bir varlığı almayı veya satmayı taahhüt ettiği tarihtir (TMS 39, md: 55). Bir şirketin bir iktisadi varlığı satın almak veya satmak üzere yükümlülük altına girdiği tarihtir. Satın alınacak varlığın ve satın alma bedeli olarak ödenecek borcun, yükümlülüğe girildiği tarihte kayıt altına alınması esastır (Şensoy, 2002: 28).

Sözleşmeye konu olan ürünün teslim tarihi ise, bir varlığın işletme tarafından teslim alındığı veya işletme tarafından teslim edildiği tarihtir. Teslim tarihi muhasebesine göre, ticari işlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki dönem boyunca endeks vadeli işlem sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde (Borsa değeri) meydana gelen değişimler; gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıklar için kâr veya zarar hesabında muhasebeleştirilir. Piyasa fiyatlarının taraflardan biri için vadeli işlemin zarar doğuracak yönde gelişmesi durumunda, ilgili taraf olası zararı için karşılık ayırabilir(TMS 39, md: 56).

3. “Dalında Satış Yöntemi” İle İmzalanan Forward Sözleşmelerin TFRS ve TMS Kapsamında Muhasebeleştirilmesine Dair Uygulama Örneği

Örnek Olay: Antalya’da biber üreticiliği yaparak faaliyet gösteren ABC Ltd.Şti. ile baharat fabrikası olarak faaliyetlerini sürdüren XYZ A.Ş. arasında 10/01/2015 tarihinde, hammadde alım-satımını konu alan bir

forward sözleşmesi imzalanmıştır. Söz konusu forward sözleşmesinin içeriğinde yer alan şartlar:

- Bu sözleşme XYZ A.Ş. ile ABC LTD.ŞTİ. arasında imzalanmış bir vadeli işlem sözleşmesidir.
- Kilogramı 0,60 TL üzerinden, yekünde 1000 ton biber alım-satımı yapılacak ve sözleşme tutarının genel toplamı 600.000 TL olacaktır.
- Sözleşme 12/10/ 2015 tarihinde son bulacaktır.
- Ürünün tarlada yetişmesi sırasında oluşacak tüm sorumluluklar, riskler ve işçilik giderleri (doğal afet ve harcamalar), ürünü satın alan tarafa aittir.
- Bu sözleşme süresince, hiçbir şekilde bu sözleşmeden tek taraflı cayma veya fesih hakkı bulunmamaktadır.

Ayrıca vade tarihinde spot piyasadaki biberin cari piyasa değeri, vadeden doğan faizsel farklar veya kur farkları gibi kriterler dikkate alınmayacak, ancak XYZ A.Ş. nin sözleşme bedeli olan 600.000 TL yi, ABC LTD.ŞTİ. ne ödemesi ile sözleşme fesih olacaktır. Tipik bir forward sözleşmesinin tüm ana özelliklerini içeren ve günümüz endüstriyel tarım sektöründe çok sıkça kullanılan bu anlaşma gereği tarafların yapacağı muhasebe kayıtları aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

Baharat Fabrikası Olan Alıcı Taraf Açısından Muhasebe Kayıtları:

Sözleşmenin doğduğu veya imzalandığı tarihte alıcının yapacağı kayıt :

10/01/2015	
15X VERİLEN STOK SİPARİŞLERİ HS. 15X.01 Forward Sözleşmesiyle siparişe bağlanan stok	600.000
32X FORWARD SÖZLEŞME BORCU HS. <i>ABC Ltd. Şti. ile yapılan forward sözleşmesine istinaden kayıt</i>	600.000

Sözleşmenin vade tarihi geldiğinde, spot piyasada biberin kilogram fiyatının, 0,90 TL olduğunu ve ürün tarlada yetiştirilirken baharat fabrikasının, tarlanın sulanması, çapalanması ve ürünün hasatı için ayrıca toplamda 120.000 TL işçilik gideri yaptığını farz edelim. Böyle bir durumda baharat fabrikası imzalamış olduğu sözleşmeden dolayı, biberi cari değerinden kilogram başına 0,30 TL daha ucuza satın almış olacaktır. Piyasa değeri riskinden korunma amacıyla yapılan bu sözleşmeyle, baharat fabrikası sözleşmeye

konu olan 1000 ton biberde toplamda 300.000 TL brüt kâr etmiştir. Bu brüt kârdan 120.000 TL tarlanın işçilik gideri düşülürse, bu sözleşmenin imzalanmasından dolayı, baharat fabrikasının elde ettiği net kâr 180.000 TL olacaktır. Daha açık ifadeyle, baharat fabrikası bu sözleşme ile 1000 ton hammaddeyi, yaptığı giderlerle beraber piyasa değerinden 180.000 TL daha az ödeyerek satın almıştır. Fakat burada baharat fabrikası her ne kadar hammaddeyi gerçeği uygun değerinden toplamda 180.000 TL daha ucuz satın almış olsa da, satın alınan bu hammadde “TMS-2 Stoklar” standardına göre geri kazanılabilir değerle değerlendirilmeli ve malın maliyetine bu fark yansıtılmalıdır. Ayrıca “TMS-18 Hasılat” standardı kapsamında gelir veya giderlerin oluşma nedenleri dört ayrı temele oturtulur. Bunlar:

- a) İşlem Temelli Gelir ve Giderler,
- b) Zaman Temelli Gelir ve Giderler,
- c) Karar Temelli Gelir ve Giderler,
- d) Piyasa Temelli Gelir ve Giderler’ dir.

Yine “TMS-18 Hasılat” standardı kapsamında piyasa temelli doğan gelir veya giderler, “Olağan Gelir ve Gider” olarak kabul edilmekte ve ilgili işletmenin gelir tablosundaki ilgili hesaplara aktarılmaktadır. Dolayısıyla salça fabrikası açısından sözleşmeden doğan bu olumlu fark, sözleşmeden doğan olağan gelir ve kar olarak, “649 Diğer Olağan Gelir ve Karlar” hesabında raporlanabilir.

Buradan hareketle vade tarihi geldiğinde alıcı taraf olan salça fabrikasının yapacağı kayıt:

12/10/2015	
150 İLK MADDE MALZEME HS.	780.000
720 DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİ HS. 720.01 Tarlanın su, çapa ve hasat gideri	120.000
15X VERİLEN STOK SİPARİŞLERİ HS. 15X.01 Forward Sözleşmesiyle siparişe bağlanan stok	600.000
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR HS. 649.01 Forward Sözleşmesinde doğan kar	300.000

ABC Ltd. Şti. ile yapılan forward sözleşmesiyle gelen hammadde kaydı

12/10/2015	
32X FORWARD SÖZLEŞME BORCU HS.	600.000
102 BANKALAR HS.	600.000
<i>ABC Ltd. Şti. ile yapılan forward sözleşmesi borcunun ödenmesi kaydı</i>	

- Biber Üreticisi Olan Satıcı Taraf Açısından Muhasebe Kayıtları:

Bu örnek olaya, muhasebesel açıdan karşı pencereden bakılacak olursa; özellikle ülkemizde spekülasyon amaçlı tarım sektöründe uygulanan “Dalında-Bahçede-Tarlada Satış” yöntemiyle imzalanan forward sözleşmeleri ile risk ve sorumluluk üreticiden çıkar. Çünkü tüm diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi, ürün daha tarlaya yeni ekilmiş ve henüz yetişmeden baharat fabrikası ürünü tarlada satın almıştır. Mevsimsel koşullardan dolayı (ürüne dolu vurması, sel vb.) oluşacak zarar, tamamen ürünü alan tarafa aittir. Dolayısıyla sözleşme imzalandığı an üretici riski ve sorumluluğu karşı tarafa devretmiş ve satış geliri tahakkuk etmiştir. Zira “TMS-18 Hasılat” standardında hasılatın doğabilmesi için, satışa konu olan ürünün riski ve sorumluluğu satıcıdan çıkması gerekir.

Dolayısıyla sözleşmenin doğduğu veya imzalandığı tarihte satıcı tarafın yapacağı kayıt :

10/01/2015	
12X FORWARD SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR HS.	600.000
600 YURT İÇİ SATIŞLAR HS.	600.000
<i>XYZ A.Ş. ile yapılan forward sözleşmesiyle yapılan satışın kaydı</i>	

Sözleşmenin vade tarihi geldiğinde yapılacak kayıt ise:

12/10/2015		
102 BANKALAR	600.000	
12X FORWARD SÖZLEŞMESİNDEN ALACAKLAR		600.000
<i>XYZ A.Ş. ile yapılan forward sözleşmesinin tahsil kaydı</i>		
/ /		

Sonuç ve Öneriler

Tarım piyasaları, diğer finansal piyasaların taşıdığı risklerden farklı olarak, mevsimsel hareketlerin taşıdığı riskleri de barındırmaktadır. Dolayısıyla bu sektörde ürünlerin ya da hammaddelerin gelecekteki spot piyasa değerlerini tahmin etmek neredeyse imkânsızdır. Birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan bu belirsizlikler ve tahmin gücünün, bu sektörde forward sözleşmelere olan talebi ciddi bağlamda kamçulamaktadır. Sektörde işlem hacmi sürekli artan bu sözleşmelerin muhasebe kaydı ve takibi her geçen gün daha çok önem arz etmektedir. Lakin günümüzde tüm dünyaya entegre edilmeye çalışılan “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları”nın ana amaçlarından biri, şirketlerin mali tablolarında şeffaflığı yakalayarak; bu mali tabloların şirketlerin içlerine tam açıklıkla ayna tutmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak bu çalışma ile gelinen noktada forward sözleşmeler, sözleşmeye imza atan şirketlere (tarafılara) devir edemeyecekleri, tek taraflı vazgeçemeyecekleri borç yükümlülüğü ve alacak hakkı gibi sorumluluklar yüklemektedir. Son dönemlerde bazı çalışmalarda nazım hesaplarda izlenen bu sözleşmeler ile, sözleşme imzalandıktan sonra, vade tarihi gelmeden şirketin birleşme, bölünme veya tasfiye durumu söz konusu olursa; nazım hesaplarda izlenen bu borç yükümlülüğü veya alacak hakkı mali tablolarda gözükmeyecektir. Bu durum konsolidasyonda ve tasfiyede mali tabloların hazırlanmasında şeffaflığı ortadan kaldıracak, ayrıca sözleşmenin vade tarihi geldiğinde, bu yükümlülük veya hak izlenemediği için haksız karışık bir durum ortaya çıkacaktır. Sözleşme imzalandığı an itibarıyla başlayan ve sözleşmenin bedelinin ödenmesi ile ancak son bulan bu hak ve yükümlülüklerin, sözleşmeye imza atan şirketlerin mali tablolarına yansıtılması, mali tabloların ve şirketin şeffaflığı açısından hayati önem arz etmektedir. Dolayısıyla türev araçlardan biri olan forward sözleşmelerin, vade tarihine kadar nazım hesaplarda izlenmesi, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile genel kabul görmüş denetim ilkeleriyle aykırı düştüğü için, ayrıca mali tabloların ve şirketin şeffaflığını da gölgelediği düşünülmektedir.

Bu çalışmayla gelinen noktada, ülkemizde “Dalında Satış Yöntemi” ile imzalanan forward sözleşmelerin muhasebe kayıtları VUK ve TFRS ye uygun olarak yapılmış, böylelikle bu sözleşmeler, şirketlerin hem VUK hem de TFRS bilançolarında gözlemlenebilecektir.

Kaynakça

- Angın, E. (1998)“Türev Piyasalar: Future, Forward, Swap ve Option İşlemleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*, 203
- Bilgili, Erhan, Nermin Akyel ve Nevran Karaca, (2005), Futures Sözleşmeler ve Muhasebeleştirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 26,
- Ceylan, A & Korkmaz, T (2012). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, Bursa
- Chambers, N.(2009), *Türev Piyasalar*, İstanbul, 3. Basım,
- Deniz M,Özçelebi O, Hobikoğlu E,(2012), *Küresel Rekabet Koşullarında Türkiye’de Lisanslı Depoculuğun Gelişmesinin Türk Tarım Ürünlerinin Rekabet Gücüne Etkisi*, İstanbul
- Erdemol, H.(1993), *Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları*, İstanbul
- Erdoğan, N. (1995)*Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi & Çağdaş Finansman Teknikleri*, İstanbul, 2. Baskı,
- Erdoğan, O & Kayacan, M. (1998) “Finansal Türevlere Ne Zaman Başlanmalı? İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Örneği”, *İMKB Dergisi*, 2/5, İstanbul,
- Karadağ, İ. (2008). Vadeli İşlem Piyasalarında, Türev Ürünlerinden Biri; Forward İşlemlerinin Hukuki Yapısı, Vergisel Boyutu ve Muhasebe İşleyişi, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 60,
- Kaygusuzoğlu, M.(2011)” *Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri*”, Atatürk Üni.İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 25, Sayı 2,
- Kırılıoğlu H ve Çevik Z. Tarımsal Faaliyetler Standardı UMS/TMS 41 Kapsamında, Tarımsal Faaliyetlerde Stratejik ve Taktik Kararların Analizi
- Kurtcebe, E. (2015), “Türev Finansal Araçlar ve Muhasebeleştirilmesi” pamukkale üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D. Prof. Dr. Hakan Aygören
- Kürşat Yalçın, Cihan Tanrıöven, Hasan Bal, Emine Ebru Aksoy ve Çiğdem Kurt, *Finansal Teknikler ve Türev Araçlar*, Ankara 2011,

Özerhan Y. , Yanık S. , *TMS - TFRS* , TÜRMOB Yayınları 2012

Örten, Remzi, (2000). Finansal Türev Ürünler ve Muhasebe İlkeleri, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı 2, ss.1-14.

Özerhan, Y. & Yanık, S.(2012) *IFRS / IAS ile Uyumlu TMS / TFRS*, Ankara,Türmob

Parlakkaya,R.(2005) *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara,

Sayılgan, G. (1998), Finansal Türev Piyasalarındaki Riskler, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*,53/1-4, Ankara

Şensoy, N. (2002). *Muhasebe Teorileri Ders Notları*, İstanbul

Turhan, M. İbrahim, (1998), “Türev Finansal Ürünlerle İlgili On Temel Yargı”,AD Business-Note Book, Haziran, s. 33.

Tüm K, (2014), *Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi*, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C:5/1

İnternet Kaynakları

<http://www.bireyselyatirimci.com/>

www.egiad.org.tr

www.gtb.gov.tr

<http://www.kap.gov.tr/>

http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-1055-tms-tfrs-2015-seti.html